

Per aspera ad astra – prek

Simfonična pesnitev Primoža Ramovša ob osamosvojitvi (25. 6. 1991)

Orkestracija: 2 flauti
2 kloni
2 klarineti
2 fagoti
4 corni
2 trombe
2 tromboni

Perkusivna I: 2 bonga
tambovino
trianglo
2 campanelli
konagi
maracas
2 wood-blocks
mad-rhimski di metallo

Perkusivna II: tambur piccolo
2 timbali
2 piatti organi
2 kromb blocks
kazavalla

Archi

Gaslette: 2 di felter
2 di legar
2 di gommata
2 di ferro
2 spanzole di metallo
2 martelle di metallo

Te dni mineva 24 let, odkar je slovenski parlament sprejel deklaracijo o neodvisnosti. Za nekatere je to priložnost za praznovanje, za druge čas za premislek. Vsekakor pa so se takratna dogajanja odrazila tudi v umetnosti. Tokrat nam zgodbo pripoveduje dnevno časopisje, prek katerega nam med drugimi spregovori tudi sam skladatelj, ki ga ni več med nami. Eden izmed pomembnejših slovenskih ustvarjalcev klasične glasbe preteklega stoletja, Primož Ramovš, je spomladi leta 1991 praznoval svojo 70-letnico. Uglednega glasbenika je ob njegovem jubileju v prostorih izvršnega sveta nastajajoče Republike Slovenije sprejel takratni premier Lojze Peterle. Ta ga je med drugim vprašal, ali ob bližajoči se osamosvojitvi pripravlja kakšno skladbo.

Namig sem vzel resno. Takoj sem se lotil dela. Seveda pa kompozicija, pisana za orkester, potrebuje svoj čas, da dozori.¹

In po ovinkih se je izvedelo, da sem se že lotil komponiranja v hitrem tempu, da me razglasitev samostojnosti ne bi prehitela. In tri mesece pozneje, da spet citiram: »Skladatelj Ramovš je izročil prvi izvod svoje nove simfonične pesnitve Per aspera ad astra premierju Peterletu. Partitura ima posvetilo: »Slovenskemu narodu ob njegovi osamosvojitvi in v roke spoštovanemu in dragemu predsedniku gospodu Peterletu, 26. 6. 1991.« Sicer pa, ali je po teh citatih komentar sploh še potreben? Saj že naslov sam dovolj pove. Vse drugo pa je prepuščeno glasbi, njenemu svetu, njeni izpovedni govorici.²

Kakšno glasbo je torej ustvaril?

Primož Ramovš je skladateljska osebnost, ki s svojimi svežimi in včasih tudi zvočno presenetljivimi stvaritvami izžareva izrazito vitalnost, obenem pa premočrtnost v nadaljevanju izročil Osterčeve šole. Dr. Andrej Rijavec skladatelja označuje kot »abstraktnega«, ki »gradi iz zvoka samega in zaradi zvoka samega«. Prav to velja tudi za njegovo novo delo, dovolj zahtevno tako za izvajalce kot tudi za poslušalce. Prvo srečanje s skladbo je hkrati tudi le prvi in nepopoln vtis, ki pa je izrazno dovolj močan in poslušalca ne pusti indiferentnega. Tu je dvojnost, godalni orkester na eni strani, na drugi strani pa vrsta uglašanih membranofonov ter nekaterih idiofonov,

ki jih spretno obvladujeta dva izvajalca v skoraj solistični vlogi, tu so kratkosopni efekti, ritmični slapovi, zvočne ploskve ...³

Trinajstminutna skladba Per aspera ad astra se po zvoku ne razlikuje od vrste podobnih del, ki jih je Primož Ramovš napisal v zadnjih nekaj letih. Ne odstopa od tradicije, katere bistveno načelo je – kontrast. Ramovšev kontrast je črno-bel: fortissimo – pianissimo, tutti – soli, sekcija proti sekciji. [...] Kontrast je pri Ramovšu sredstvo in vsebina. [...] Harmonske ploskve ustvarjajo nefunkcionalno zvočnost, gibanje je statično, spremembe izhajajo iz absolutnega trajanja. Ploskve si sledijo, se nabirajo, gostijo, pri tem prihaja tudi do naraščanja (crescenda), nastopi neke vrste coda, zaključek, ki ima poleg dinamičnega viška tudi delno harmonsko sprostitvev v trobilih. Gonilno vlogo imata oba tolkalca, ki se izživljata znotraj tonskega gradiva in pretežni del skladbe igrata z vso močjo.⁴

Primož Ramovš je predsedniku Peterletu ob vročitvi partiture v šali dejal, da v njej manjkata le še helikopterja, iz katerih bi streljali na občinstvo. Priložnost še ni zamujena!⁵

Izvedbi sta namreč sledili 19. in 20. decembra v Cankarjevem domu. V okviru Oranžnega abonmaja je skladbo izvedel Simfonični orkester Slovenske filharmonije pod taktirko Nikolaja Aleksejeva, dva meseca pred tem pa so jo tudi že posneli na magnetofonski trak. Skladba je pozneje izšla pri Društvu slovenskih skladateljev, na zgoščenki z Ramovševimi deli (Organofonija, Concerto doppio za kljunasto in prečno flavto ter orkester, Koncert za trobento in orkester).⁶

Gre torej za delo »s pomenljivim naslovom, ki ima poleg politične in nacionalne tudi skladateljsko poanto,«⁷ ki jo lahko razumemo kot »avtorjev notranji odgovor na vsesplošno navdušenje ob nastanku svobodne domovine.«⁸

Vidimo, da so bili odzivi nekaterih kritikov na izvedbo novega, priložnostnega dela le opisi same skladbe. Odzivi na njeno prvo izvedbo pa je zabeležen z naslednjimi besedami:

3 Milena Nograšek. Slovenec, 23. 12. 1991.

4 Pavel Mihelčič. Delo, 31. 12. 1991.

5 Delo, 18. 7. 1991.

6 Ed. DSS 998015.

7 Pavel Mihelčič. Delo, 31. 12. 1991.

8 Ivo Petrič. Ed. DSS 998015 – spremno besedilo.

1 Dnevnik, 17. 7. 1991.

2 Monika Kartin - Duh. Četrtri oranžni, 19. in 20. 12. 1991 (koncertni list).

trnja do zvezd

Tudi sam skladatelj je v programski listič zapisal nekaj zunajglasbenih besedil. Programska sporočilnost je ves čas potekala bolj na papirju in s skladateljevimi besedami, medtem ko njegova orkestralna (tonska) govorica ostaja v mejah skladateljevih zaostrovanj – »clustrov«.⁹

Glasba kljub slikoviti opisnosti očitno ni prepričala vsakogar. Krstna izvedba je za pol leta zamudila priložnost, ob kateri je delo nastalo. Pa še to – delo se očitno ni obdržalo v repertoarju; med raziskovanjem nisem zasledil podatkov o ponovnih izvedbah.

Ustvarjalci lahko s svojimi umetninami prispevamo k temu, da nam bodo zvezde zasijale.

Ramovševe besede držijo za veliko večino njegovih del, vendar pa ne za

simfonično pesnitev, ki po trnovi poti vendarle ni dosegla zvezd. Preveliki upi radi razočarajo. Ali to velja le za skladbo? Ali morda tudi za osamosvojitve?

Naša država bo naslednje leto stara že četrto stoletje. Morda se bo kateri izmed naših orkestrrov le spomnil Ramovševega voščila rojakom. Razen če morda nismo več razpoloženi za voščila ...

Tomaž Gržeta

Za pomoč pri nastajanju članka se zahvaljujem **dr. Alenki Bagarič** in Glasbeni zbirki NUK.